

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора Джафарової Олени В'ячеславівни на дисертацію Постульги Василя Євгеновича «Адміністративно-правовий механізм реалізації прав громадян в інформаційній сфері», поданого на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Актуальність теми дисертаційного дослідження В.Є. Постульги не викликає сумнівів і зумовлена об'єктивними процесами стрімкої трансформації суспільних відносин під впливом глобальної цифровізації. Перехід до інформаційного суспільства та активне впровадження технологій штучного інтелекту, великих даних (Big Data) та хмарних обчислень докорінно змінюють парадигму взаємодії держави та особи. В цих умовах інформаційна сфера стає ключовим простором реалізації прав і свобод людини, що вимагає розробки якісно нових адміністративно-правових інструментів їх забезпечення.

Сьогодні право громадян на доступ до інформації, захист персональних даних та цифрову безпеку перестає бути лише теоретичною конструкцією, трансформуючись у фундамент національної стійкості. Попри значну кількість наукових праць у галузі адміністративного права, динамічність інформаційних відносин та поява новітніх загроз (кіберзлочинність, дезінформація, маніпуляція даними) постійно актуалізують потребу у переосмисленні змісту та структури адміністративно-правового механізму реалізації цих прав.

Особливої ваги робота набуває в контексті європейської інтеграції України та необхідності гармонізації вітчизняного законодавства із цифровими стандартами ЄС. Дисертація В.Є. Постульги є своєчасним науковим відгуком на запит суспільства щодо створення прозорого, безпечного та ефективного цифрового середовища, де адміністративно-правові засоби виступають надійною гарантією захисту інтересів особи.

Обраний автором вектор дослідження дозволяє не лише проаналізувати поточний стан правового регулювання, а й сформулювати стратегічні орієнтири для розбудови сервісно-орієнтованої держави в інформаційну епоху.

Тема дисертаційного дослідження сформульована відповідно до основних положень законів України «Про інформацію», «Про захист персональних даних», «Про доступ до публічної інформації», «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», а також «Про електронні комунікації». Робота безпосередньо пов'язана з пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки, визначеними Постановою Кабінету Міністрів України, та узгоджується із положеннями Стратегії інформаційної безпеки (Указ Президента України від 28 грудня 2021 року № 685/2021) та Національної стратегії у сфері прав людини. Дослідження виконане в межах плану науково-дослідної роботи Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0120U105390).

Характеристику даного дослідження, згідно з вимогами МОН України, треба почати з визначення ступеня обґрунтованості та достовірності одержаних дисертантом наукових результатів. Про це свідчать наступні позитивні якості рецензованої праці.

Дисертація, представлена В.Є. Постульгою, є завершеною науковою працею, що характеризується системним підходом до об'єкта та предмета дослідження. Структура роботи вибудована за принципом логічної послідовності та повністю корелюється з визначеними метою і завданнями дослідження. Це дозволило авторові забезпечити цілісний та всебічний розгляд обраної проблематики, дотримуючись принципу від загального до конкретного.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, які нерозривно пов'язані між собою спільною авторською концепцією, висновків, детального списку використаних джерел та додатків, що підтверджують практичну спрямованість дослідження. Кожен розділ завершується змістовними

висновками, які логічно підсумовують етапи наукового пошуку та формують підґрунтя для наступних етапів аналізу, що свідчить про високий рівень архітектоніки дисертаційного дослідження.

Обрана архітектоніка роботи дозволила авторові забезпечити вичерпне охоплення предмета дисертаційного дослідження, а рецензенту та читачу – чітко прослідувати за авторським творчим задумом. Логічна послідовність викладу матеріалу в межах монографічного дослідження сприяє глибокому розумінню фундаментальної ідеї праці. Вона полягає у формуванні оновленої парадигми сучасного адміністративного права, в центрі якої цифрові права людини трансформуються з теоретичних декларацій у практичну площину.

Автор переконливо доводить, що в умовах глобальної цифровізації правовий статус особи потребує не лише формального визнання, а й розробки конкретних алгоритмів правової реалізації. Особливої уваги заслуговує запропонована в дисертації система превентивних засобів захисту від новітніх інформаційних загроз, що дозволяє розглядати адміністративно-правовий інструментарій як дієвий механізм гарантування безпеки цифрового простору та захисту інтересів суб'єктів права в умовах динамічних технологічних змін.

Належний ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій обумовлений вибором репрезентативної методологічної основи. Вона становить діалектичну сукупність методів і прийомів наукового пізнання, що дозволило авторові сформуванати цілісне уявлення про юридичну природу соціальних явищ, які супроводжують трансформацію сучасної держави. Застосування системного підходу забезпечило можливість досліджувати окреслені проблеми в нерозривній єдності їхнього глибокого соціального змісту та зовнішньої правової форми. Це, у свою чергу, дозволило здійснити комплексний аналіз адміністративно-правового механізму реалізації прав громадян в інформаційній сфері, виявивши його динамічні характеристики та потенціал розвитку.

Теоретичне та нормативне підґрунтя дисертаційного дослідження відзначається ґрунтовністю та широтою охоплення. Джерельну базу склали

фундаментальні праці провідних вітчизняних та іноземних науковців, які спеціалізуються на питаннях публічно-правових відносин в інформаційній сфері. Автором критично опрацьовано та синтезовано здобутки фахівців із загальної теорії права, публічного адміністрування, адміністративного права та інформаційного права. Такий мультидисциплінарний підхід дозволив забезпечити високу достовірність отриманих результатів та їх відповідність сучасним викликам, що стоять перед юридичною наукою і практикою.

Нормативно-правовим підґрунтям дисертації слугує комплексна та репрезентативна сукупність актів різної юридичної сили, що утворюють цілісну систему регулювання інформаційних відносин. Автор детально аналізує масив законодавства, який містить взаємопов'язані матеріальні та процедурні адміністративно-правові норми, що в сукупності визначають архітектуру та функціональні можливості адміністративно-правового механізму реалізації прав громадян в інформаційній сфері.

Переходячи до оцінки основних положень новизни, висновків дисертації слід відзначити, що у дисертації порушені не розроблені раніше наукові і практичні завдання, розв'язання яких дозволило одержати цікаві результати і виробити ряд пропозицій щодо внесення системних змін до адміністративного законодавства з метою вдосконалення адміністративно-правового механізму реалізації прав громадян в інформаційній сфері. З урахуванням цього можна стверджувати, що новизна дисертації проявляється як у самому підході до досліджуваної проблеми, так і в запропонованому способі розв'язання конкретних питань.

Логічним є те, що дисертантом визначено «права громадян в інформаційній сфері як об'єкт адміністративно-правового регулювання в Україні – це системно впорядкована та динамічна сукупність гарантованих державою можливостей особи вільно одержувати, збирати, зберігати, використовувати й поширювати інформацію, захищати приватність і персональні дані, отримувати доступ до публічної інформації та вимагати усунення порушень і відновлення порушених прав, реалізація яких

відбувається у межах публічно-правових відносин за участю суб'єктів публічної адміністрації та забезпечується комплексом адміністративно-правових засобів і процедур об'єктність яких у площині адміністративного права зумовлена тим, що інформація як ресурс і як інтелектуальний продукт є водночас чинником розвитку суспільства, предметом економічного обігу та потенційним джерелом ризиків для національної й персональної безпеки, а відтак потребує правового упорядкування, яке поєднує гарантування інформаційної свободи з можливістю легітимних обмежень для захисту прав інших осіб, громадського порядку, територіальної цілісності та національної безпеки.

Доведено, що адміністративно-правовий механізм реалізації прав громадян в інформаційній сфері складається з взаємопов'язаних та впорядкованих адміністративно-правових, організаційно-процедурних та інформаційно-технічних елементів (інструментів, засобів, процедур та дій), що забезпечують належну реалізацію, охорону, захист та відновлення інформаційних прав.

У дисертації слушно наголошено, що суб'єктів адміністративно-правового механізму реалізації прав громадян в інформаційній сфері слід розглядати не як розрізнені органи, а як структурно та функціонально впорядковану систему носіїв адміністративної правосуб'єктності. Автор переконливо доводить, що ці суб'єкти, діючи в межах нормативно закріпленої компетенції, здійснюють багатоаспектний вплив на суспільні відносини: від організаційно-регулятивного до забезпечувального та контрольно-наглядового. Особливої уваги заслуговує авторська теза про те, що в умовах цифрової трансформації публічного управління роль цих суб'єктів виходить за межі суто владного владарювання. Вони стають гарантами доступності, захищеності та достовірності інформаційних ресурсів.

У результаті комплексного аналізу сучасного стану та динаміки розвитку вітчизняного законодавства здобувачем доведено, що адміністративно-правовий механізм реалізації прав громадян в інформаційній

сфері базується на розгалуженій ієрархічній системі джерел, де нормативно-правовий масив систематизовано за такими взаємопов'язаними блоками: конституційні засади гарантування прав і свобод; кодифіковані акти, що встановлюють юридичні гарантії та заходи відповідальності; галузеве законодавство інформаційного спрямування (щодо захисту персональних даних, доступу до інформації та медіасфери); законодавство у сфері кібербезпеки та захисту інформації; нормативні акти, що забезпечують функціонування цифрової інфраструктури та електронної взаємодії (електронна ідентифікація, довірчі послуги, документообіг); міжнародно-правові стандарти та зобов'язання України, що задають універсальні вектори розвитку сфери; а також підзаконні акти суб'єктів публічної адміністрації, які деталізують процедурні алгоритми реалізації інформаційних прав та закріплюють організаційні моделі їх забезпечення. Така ґрунтовна класифікація джерел дозволила авторові не лише повно охопити предмет дослідження, а й виявити прогалини у чинному регулюванні, запропонувавши дієві шляхи його вдосконалення в умовах цифрової трансформації.

Здобувачем запропоновано ґрунтовну класифікацію адміністративно-правових інструментів реалізації прав громадян в інформаційній сфері, яку систематизовано за дев'ятьма ключовими напрямками: нормативно-правові акти загального впливу; індивідуальні адміністративні акти, що безпосередньо реалізують суб'єктивні права; адміністративні договори як форма погодженого регулювання; акти-плани та акти-дії програмного характеру; матеріально-технічні й фактичні дії з обробки та надання інформації; сучасні інструменти електронного врядування та цифрові сервіси; контрольно-наглядові інструменти моніторингу діяльності розпорядників інформації; механізми захисту та відновлення порушених прав, а також інструменти адміністративної відповідальності. Такий комплексний підхід дозволив авторові повноцінно розкрити зміст адміністративно-правових інструментів, підкресливши його багатофункціональність та адаптивність до умов цифрової трансформації публічного управління.

У дисертації слушно визначено, що адміністративні процедури реалізації прав громадян в інформаційній сфері становлять нормативно структурований порядок дій та рішень суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюються в межах їхніх владних повноважень. Автор аргументовано доводить, що цей процес спрямований на забезпечення, захист та відновлення інформаційних прав і законних інтересів осіб через прийняття індивідуальних актів, вчинення юридично значущих дій або укладення договорів. Особливу цінність має акцент здобувача на необхідності додержання при цьому принципів належного адміністрування та ефективного захисту, що дозволяє розглядати процедурний аспект як ключову гарантію реалізації прав особи в умовах цифрової трансформації.

Здобувачем виокремлено та систематизовано дев'ять основних форм міжнародного співробітництва України у сфері реалізації інформаційних прав громадян. Такий комплексний підхід дозволив автору розкрити багатоаспектність міжнародної взаємодії, підкресливши інтегрованість вітчизняного адміністративно-правового механізму у світовий та європейський правовий простір.

У дисертації обґрунтовано стратегічні напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання, що мають стати основою реформування інформаційної сфери в Україні. Автор слушно акцентує на необхідності комплексної кодифікації інформаційного законодавства, уніфікації та спрощення адміністративних процедур, а також забезпеченні системної охорони кіберпростору як базової гарантії прав особи. Особливої уваги заслуговують пропозиції щодо законодавчого закріплення принципу «цифрової доступності» адміністративних послуг та запровадження диференційованого підходу до адміністративної відповідальності за правопорушення у кіберпросторі. Таке стратегічне бачення здобувача дозволяє сформулювати цілісну концепцію розвитку галузі, спрямовану на посилення захищеності громадян та підвищення ефективності державного управління в умовах глобальної цифровізації.

Поряд із загальною позитивною оцінкою проведеного дослідження, у рецензованій дисертації вбачаються певні положення, які сприймаються неоднозначно, видаються дискусійними або потребують додаткового теоретико-прикладного обґрунтування. Зокрема, наукова полеміка може бути зосереджена на наступних аспектах:

1. У підрозділі 1.1 дисертант обґрунтовує вихід сучасної концепції прав людини за межі індивідуалістичного підходу через появу «колективних прав» та доктринальних уявлень про універсальні обов'язки людини. Постає питання, як саме ці нові когнітивні концепти впливають на зміст адміністративно-правового регулювання інформаційної сфери в Україні, і чи не вбачає дисертант ризиків надмірного обмеження індивідуальної свободи під приводом забезпечення колективної інформаційної безпеки.

2. У підрозділі 1.2 «Поняття та структура адміністративно-правового механізму реалізації прав громадян в інформаційній сфері» дисертант виокремлює «техніко-інформаційну опосередкованість» як одну з ключових ознак досліджуваного механізму. Отже, постає питання, як саме цей елемент впливає на зміст адміністративних процедур реалізації прав громадян, і чи не створює надмірна цифровізація загрозу для формалізації та «знеособлення» захисту інформаційних прав.

3. В межах підрозділу 1.3 дисертант виокремлює «суспільно-приватний рівень» суб'єктів, включаючи до нього ІТ-сектор та інтернет-провайдерів. Яким чином, на Вашу дисертанта, адміністративно-правовий механізм повинен балансувати між владними повноваженнями держави щодо забезпечення інформаційної безпеки та автономією приватних суб'єктів, які фактично володіють технологічною інфраструктурою для реалізації прав громадян.

4. У підрозділі 2.2 дисертант аналізує «Адміністративні процедури реалізації прав громадян в інформаційній сфері» і виокремлює «втручальні» процедури, які ініціюються суб'єктом влади з мотивів інформаційної безпеки. Постає питання, як має корелюватися ризик-орієнтований підхід та

адміністративний розсуд розпорядника інформації при прийнятті рішення про обмеження доступу до публічних даних в умовах дії воєнного стану, щоб не допустити необґрунтованого порушення інформаційних прав громадян.

5. У підрозділі 2.3 розглядаючи «Юридичні гарантії дотримання прав громадян в інформаційній сфері» дисертант здійснює функціональний поділ на гарантії реалізації, охорони та захисту. У зв'язку з цим, потребує пояснення, у чому полягає принципова відмінність між гарантіями «охорони» та «захисту» інформаційних прав у концепції дисертанта, та які з них мають пріоритетне значення в умовах обмеження доступу до інформації під час дії воєнного стану.

Зазначене не впливає на позитивну оцінку виконаної роботи, підкреслює її новаторський характер та складність предмету наукового дослідження.

Автореферат дисертації повною мірою відображає її зміст, структуру та логіку побудови, вичерпно розкриваючи основні положення та наукові результати, винесені на захист. Апробація результатів дослідження проведена відповідно до нормативних вимог МОН України; основні висновки автора пройшли належну перевірку шляхом оприлюднення на науково-практичних заходах та публікації у фахових виданнях.

Використання комплексної методологічної бази, що ґрунтується на поєднанні загальнонаукових та спеціальних методів пізнання, а також залучення репрезентативної інформаційної основи, дозволили авторові сформулювати об'єктивне підґрунтя для вирішення поставлених завдань. Отримані результати характеризуються науковою новизною, логічною послідовністю та мають вагомe значення: як у теоретичному плані – для подальшого розвитку правничої науки, так і в практичному – для вдосконалення правозастосовної діяльності та законотворчого процесу.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, досить повно викладено в дев'яти наукових працях, з яких – шість наукових статей, опубліковано у наукових фахових юридичних виданнях України, одна стаття – у наукових виданнях інших держав, трьох тезах

доповідей на конференціях

На підставі викладеного можна зробити наступний в и с н о в о к:

дисертація Постульги Василя Євгеновича «Адміністративно-правовий механізм реалізації прав громадян в інформаційній сфері» є завершеною самостійною працею, в якій отримано ряд нових науково обґрунтованих теоретичних результатів, що в сукупності має значення для розвитку науки адміністративного права. Дисертаційна робота відповідає вимогам п. п. 9, 11-13 постанови Кабінету Міністрів України «Про порядок присудження наукових ступенів» від 24 липня 2013 року № 567 щодо кандидатських дисертацій, а її автор – Постульга Василь Євгенович – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Офіційний опонент
завідувач кафедри
адміністративної діяльності ННІ № 3
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

Олена ДЖАФАРОВА